

Szabó T. Annamária Ulla¹

ÜNNEPI KÉSZSÉGFEJLESZTÉS

Abstract

During the concentrated competence development of listening comprehension skills in Hungarian as a foreign language, students can practice with large varieties of authentic or pedagogically prepared audio and audiovisual materials. In addition to the development of listening comprehension micro- and macro-skills, the development of vocabulary is also important. Iconic Hungarian films, documentaries, songs etc. help to present the sociocultural perspective of the Hungarian cultural heritage, traditions and feasts.

Keywords: *developing listening skills, introducing cultures, pedagogical and authentic teaching materials, holidays*

Kulcsszavak: *hallásértés-fejlesztés, kultúráközvetítés, pedagógizált és autentikus tananyagok, ünnepek*

1. Bevezetés „A beszédmegértésről avagy egy hangos anyag szükséges voltáról”

A *beszédmegértésről avagy egy hangos anyag szükséges voltáról* című tanulmányában Szili Katalin már 1993-ban jelezte azt a hiányt, melyet az utóbbi évtizedek tananyagfejlesztései többé-kevésbé figyelembe is vettek, s ennek nyomán megszülettek a hallás utáni értés fejlesztését célul kitűző, pedagógizált hanganyagok. Audiovizuális tananyagokból azonban a magasabb nyelvi szinteken a mai napig hiány mutatkozik. Szili Katalin 1993-ban megfogalmazott sorai ma is időszerűek, hiszen a magyar mint idegen nyelv oktatása során kiemelt szerepet kell(ene) kapnia a hallásértés fejlesztésének. Ez a koncentrált készségfejlesztést célzó tevékenység kiváló lehetőséget teremt arra, hogy ne csak pedagógizált segédanyagokkal, hanem autentikus audiovizuális tartalmakkal is dolgozzon a tanár. A készségfejlesztés mellett hangsúlyos a kulturális és a szociokulturális tartalmak célzott bemutatása. Erre kiváló alkalmat teremtenek a tanév során előforduló ünnepek. Egy adott ünnep rítusának megismerése sokat segít a nyelvtanulónak megérteni a célnyelvi közösség gondolkodásmódját, életét, annak szokásain, hagyományain keresztül. Az ünnepekhez kapcsolódó nyelvi és nem nyelvi tartalmak (például a szimbólumok) szerepe a magyar nyelvűközösség számára is fontos,

1 Szabó T. Annamária Ulla PhD, ELTE BTK, Budapest; ulla.szabot@gmail.com

így ezeken a kulturális tartalmakon keresztül a nyelvhez is közelebb kerülhet a magyarul tanuló hallgató, ezért ne mulasszunk el egyetlen alkalmat sem, amely lehetőséget ad arra, hogy kilépjünk a hétköznapiokból – a nyelvórán is.

Dolgozatomban a hallás utáni értés magyar mint idegen nyelv órán történő fejlesztésének bemutatása mellett, az ünnepi alkalmak adta kultúraközvetítés lehetőségeiről is szólni fogok. 2007 óta huszonnyolc csoportban tanítottam az ELTE BTK Magyar mint Idegen Nyelv Tanszékére érkező külföldi részképzős, ösztöndíjas diákoknak a *Beszédértés* című tantárgyat, amelyen nemcsak beszédértés, hanem komplex hallásértés-fejlesztés folyik. Ezalatt számos csoport- és szintspecifikus feladatot készítettem, illetve egy-egy jól bevált feladatot alakítottam, finomítottam a tanítási tapasztalatok és a hallgatói visszajelzések tükrében. Időközben ezeken a *Beszédértés* órákon tanítási gyakorlatukat végző, magyar anyanyelvű tanárjelölt hallgatók is bekapcsolódtak a feladatok előkészítésébe, illetve maguk is készítettek és bemutattak önálló feladatokat, tanítottak. A külföldi diákok általában B1 szinttől C1 szintig lettek csoportba sorolva, de volt olyan félév is, amikor már A szinten is tanítottam a tárgyat. A hallás utáni értés fejlesztésének összetettségével akkor szembesültem igazán, amikor nagyon eltérő nyelvi háttérű, különböző nyelvi előképzettséggel és ismeretanyaggal rendelkező hallgatók kerültek egy csoportba. Voltak tanulók, akik a hallásértési készségük tekintetében annyira más nyelvi szinten álltak a csoport többi tagjához képest, hogy (habár a grammatika órán egy csoportba jártak) a *Beszédértés* órákon (gyakran saját kérésükre) egy nyelvi szinttel lejjebb soroltuk be őket.

„Mivel a modern nyelvoktatásban a beszédértés fejlesztése nem azonos a tanuló lecke szövegének magnetofonról történő meghallgatásával, a beszédképesség fejlesztése sem csak a szöveg alapján feltett kérdésekre adandó válaszok gyakoroltatását, illetve tartalomelmondást jelent, hanem mindkét esetben kellőképpen graduált, jól kidolgozott feladatok sorát, az előttünk álló munka nem csekély” – írja Szili Katalin, a már korábban is hivatkozott tanulmányában (Szili 1993: 92). Ugyan ma már szinte minden tankönyv mellé készül hangzó anyag is, de ez számos esetben még ma is csak a tankönyvi olvasmányok hangosított változata, variánsa, külön fejlesztő feladatok nélkül. Örömteli azonban, hogy sorra jelennek meg olyan tankönyvek, amelyek szerzői nagyobb gondot fordítanak ennek a készségnek a fejlesztésére is, külön feladatsorokat készítve a hangzó anyag mellé. Egy évtizede még nagy nehézséget jelentett számomra a pedagógizált segédanyagok szűkebb választéka, kis mennyisége, ezért fordultam az autentikus anyagok felé. Itt azonban kérdéses volt, hogy melyik nyelvi szinttől érdemes ezeket az anyagokat bevinni a tanórára. Egyáltalán milyen anyagokat tanácsos választani, amelyek mind készségfejlesztés, mind kultúraközvetítés céljából megfelelnek, hiszen ez utóbbi is szándékom volt. Mire fontos odafigyelni a válogatás során? Fontos kutatási kérdés továbbá számomra, hogy hogyan lehet ugyanazt az autentikus anyagot különböző nyelvi szinteken felhasználni, más-más kísérőfeladatokkal tanítani.

Dolgozatomban bemutatok néhány feldolgozási lehetőséget is, amelyek saját kutatási eredményeimnek, a tanítás során szerzett személyes tapasztalataimnak, valamint a hallgatók visszajelzései alapján gyakorlatba átültetett, többször is átalakított és újraírt feladatsoroknak a megvalósulásai. (Terjedelmi okok miatt azonban nem tudom

közzétenni a konkrét feladatok teljes szövegét, csak feladatmegoldási sémákat és ehhez kapcsolódó példákat adok meg.)

2. Szimplex és komplex készségek

Alapvetésként szükséges tisztázni, hogy voltaképpen mit is kívánunk fejleszteni és hogyan. Hogyan csoportosíthatjuk a nyelvtanuláshoz szükséges kompetenciákat? Bárdos Jenő (2000) felosztásában az értés – közlés – közvetítés hármasságában szerepelnek a szimplex és komplex készségek: az auditív szimplex készségek mint a hallás és a beszéd, illetve a komplex tolmácsolás; a vizuális szimplex olvasás és írás, valamint a komplex fordítás egymást feltételező, egymást kiegészítő készségek. Tulajdonképpen ezek bármelyikének célzott fejlesztésére irányuló feladattal, megfelelő előkészítés után, a többit is fejleszteni tudjuk.

A hallás utáni értés készségének fejlesztését célzó feladatoknak csak egy részét nevezhetjük beszédértés-fejlesztésnek. A terminológiai pontosság megkívánja, hogy a halláskészség fejlesztése kapcsán, a hallás utáni értés kifejezést használjuk, ugyanis a beszédértés „a társalgásban valóban részt vevő, interaktív szerepet játszó beszélő értési folyamataira utal, és így nem öleli fel a hallás utáni értés összes fontosabb műfaját” (Bárdos 2000: 108), melyekkel alább foglalkozni kívánok.

A hallás utáni értés fejlesztésének időigényes feladataira általában kevesebb lehetőség jut egy átlagos, és nem célzott kompetenciafejlesztésre irányuló nyelvórán, pedig „nyelvi képességeink fejlesztésében, nyelvtudásunk kialakításában a megértésre való törekvés központi szerepet játszik” (Bárdos 2000: 108). Éppen ezért a magyar mint idegen nyelv oktatása során is kiemelt szerepet kell kapnia a hallás utáni értés fejlesztésének. Különösen fontos ez a nyelvi előképzettséggel ugyan már rendelkező, de olyan nyelvterületről érkező hallgatók esetében (pl. távol-keletiek), ahol a nyelvoktatási gyakorlatában másodlagosnak tekintik a szóbeli alapkészségek (beszéd és hallás utáni értés) fejlesztését.

A szakirodalomban általánosan elfogadott háromszintű hallásértési modell a következőképpen épül fel: 1. szint: A háttérismeret szintje (schematic knowledge), mely a sémákat, forgatókönyveket hozza működésbe. 2. szint: A szituáció szintje (contextual knowledge), a szöveg szintje. 3. szint: A nyelvi jelenségek ismeretének szintje (systemic knowledge), a fonológiai szinttől a szintaktikai szintig átfog mindent. E „kétféle megközelítés az induktív és deduktív kognitív párhuzamára emlékeztet” (Bárdos 2000: 113).

Az említett modell kétféle irányból is értelmezhető, s a gyakorlott nyelvtanuló hol az egyik, hol a másik irányból közelíti meg a kérdéses nyelvi szituációt, hol az egyik, hol a másik irányt hozza „kognitív működésbe”: hol felülről lefelé (top-down approach), a makroismeretek szintjétől a nyelvi jelenségek mikrovilágáig, hol lentől felfelé (bottom-up approach) építkezik.

3. Kultúráközvetítés a hallás utáni értés fejlesztésén keresztül

3. 1. A (tan)anyagválasztás szempontjai

Milyen anyagokat érdemes válogatni, hogyan érdemes a hallásértés fejlesztésébe fogni úgy, hogy nem titkolt célunk a kultúráközvetítés is? Az a hátrány, hogy meglehetősen kevés a rendelkezésre álló, kész segédanyag és gyakorlatsor, illetve ezek változó minőségűek és dramatizáltsági fokúak vagy elavultak, végül is az oktatás előnyére válhat (Szili 1993). Mint már fentebb utaltam rá, a beszédértés-fejlesztés mint koncentrált kompetenciafejlesztést célzó tevékenység, kiváló lehetőséget teremt arra, hogy ne csak pedagogizált segédanyagokkal, hanem autentikus audiovizuális tartalmakkal is dolgozzon a tanár. Hiszen gondosan kiválasztott, érdekes, kreatív anyagokat, fejlesztő és egyúttal ismeretbővítő feladatokat kell itt is készíteni, akárcsak a többi nyelvróra. Egy-egy jól megválasztott autentikus anyaggal szelektív hallásértési gyakorlatokat is nagyon jól el lehet végezni.

Autentikus anyagok lehetnek (visszajátszható) tévéműsorok, internetes tartalmak, CD-k, DVD-k anyaga, on-line rádióműsorok vagyis dalok, hangoskönyvek, hírműsorok, sorozatok, szórakoztató műsorok, vetélkedők, játék-, ismeretterjesztő-, dokumentumfilmek stb.

Mely szempontok alapján érdemes megválasztani az autentikus anyagokat? Alapvető szempont, hogy technikailag jól kezelhető, megfelelő minőségű felvétellel dolgozzunk. A hanganyagunk álljon minél közelebb a beszélt nyelvhez, de nagyon fontos az érthetőség, amelynek kritériumai nyelvi szintenként változnak. Legyenek érdekesek a témák! Fontos a motiválás, a figyelemfelkeltés, hogy életközeli(bb) helyzeteket mutassunk be, de legyen benne hasznos szókinccs is. Ehhez mindenképpen szükséges a gondos tanári előkészítés: a nyelvi szintnek megfelelő célzott feladatokat kell készíteni (az input hipotézis alapján tehát: CI=i+1 nehézségűt). Előzetesen mozgósítani kell a háttérismereteket, sémák, forgatókönyvek szintjét is. A szókinccs kb. 70%-a legyen ismert, előzetesen a kulcsszavak, a feldolgozás során pedig az új lexikai elemek megadása is szükséges (Szili 1993).

A készségfejlesztés mellett kiemelten fontos a kulturális és a szociokulturális tartalmak, hagyományok, szokások, ünnepek bemutatása (Kramsch 1998, Szili 2006a és Szili 2006b). Hiszen „a nemzeti identitás én-rendszerünknek az az összetevője, amely a nemzeti-etnikai csoporthoz (kategóriához) tartozás tudatából, élményéből származik” (Pataki 1997: 177). A nemzeti identitástudat számos összetevőből állhat. Abban azonban egyetértenek a kutatók, hogy a kulturális hagyományok, a kulturális kötődés a nemzeti identitás részét képezi, s olyan eset is van, amikor csak ezen (nyelvi és kulturális) dimenzió mentén határozható meg: számos esetben „kifejezetten kulturális mintákhoz, hagyományokhoz való kötődés formájában manifesztálódik” (Gereben 1999: 78).

A kultúráközvetítésre szánt anyagok válogatásakor érdemes figyelembe venni Szőnyi György Endre (2006) szempontrendszerét, aki hat pontban összegzi a magyar mint idegen nyelv tanítás szempontjából jelentős kulturális súlypontokat: 1. Magyar folklór 2. Magyar zene 3. Magyar irodalom 4. Magyar (képző)művészet 5. Magyar film-művészet 6. Magyar tudósok.

A hallás utáni értés fejlesztéséhez kézenfekvő a magyar filmművészet kiemelkedő alkotásainak segítségével hívása. Dávid Mária szerint „a filmművészet pótolhatatlan segítséget nyújt a kultúratanításban, hisz alkotásai úgy közvetítenek nyelvi tartalmakat, hogy azok rögtön jelentésüket „magyarázó” élethelyzetekben jelennek meg, ugyanakkor a képi, zenei háttér lehetséges hangulatukat, használati körüket és közegüket is értelmezi” (Dávid 2011: 388–395). Mint arra Durst Péter is rámutat „a hanganyag képes olyan nyelvi összetevők közvetítésére is, amelyek az írott szövegen nem érzékelhetők, ilyen például a magyar nyelvben az eldöntendő és a kiegészítendő kérdések intonációja” (Durst 2006: 124).

A fentiek alapján, az autentikus anyagok közül a következő témakörök szerint válogattam a hallás utáni értés fejlesztését célzó magyar mint idegen nyelv órára:

1. Ünnepek egy tanév során
2. Hungarikumok: ételek, italok, növények, állatok, magyar találmányok stb.
3. Folklór, zene, irodalom, művészet, filmművészet, híres magyar tudósok, művészek (Szőnyi 2006: 176–190)
4. Utazások a Kárpát-medencében: természeti értékek és történelmi emlékek, események; tájak, városok stb.
5. Hírek, aktualitások

A továbbiakban, a fenti témakörök közül az első részletesebb bemutatása következik: a Beszédértés órákon előforduló ünnepi hallásértés-fejlesztésről és kulturáliskompetencia-fejlesztési lehetőségekről esik szó.

3. 2. Ünnepek egy tanév során

„Az ünnep olyan különleges időszak (vallásnéptanológiai szemszögből nézve „szent idő”), mikor a közösség a megszokottól eltérő módon viselkedik, ünnepi szokásokat hajt végre, más előírásokat és tilalmakat tart be mint hétköznapiakon. (...) A megszokott életritmus ilyenkor megváltozik, a napi munka helyet ad az ünnepi cselekményeknek, melyek gyakran serkentő hatásúak (tánc, ének, versenyek, futás stb.), ill. a közösséget érintő múlt események, szóbeli vagy imitatív felidézésével a közösség összetartozásának tudatát fokozzák” (Dömötör 1982: 440). A naptári ünnepek, az emberi élet ünnepei, a gazdasági ünnepek (pl. szüret, aratás, disznóölés), a történelmi emlékünnepek, az egyházi és a nemzeti ünnepek is mind-mind idetartoznak.

Egy tanév során a következő jelesebb ünnepek fordulnak elő, melyek feldolgozása egy-egy óra tárgya lehet².

- Magyar nemzeti ünnepek: október 23., március 15. és augusztus 20.
- A tanév során előforduló jelentősebb emléknapiak:
 - Október 6. Nemzeti gyásznapi
 - Február 25. A kommunista diktatúrák áldozatainak emléknapija

² A lista korántsem teljes, bővíthető, kiegészíthető, hiszen több, nemzetközi viszonylatban jól ismert, de a magyar hagyományokhoz szorosan nem kötődő ünnep sem szerepel itt (pl. Valentin-napi).

- Április 16. A holokauszt áldozatainak emléknapja
- Június. 4. A nemzeti összetartozás napja
- Egyházi és családi ünnepek, azokhoz kapcsolódó (nép)szokások:
 - Mikulás
 - karácsony: betlehemezés
 - újév: regölés
 - farsang: busójárás
 - húsvét: tojásfestés, locsolás
 - pünkösöd: pünkösdi király/királyné választása
 - tanév vége, vakáció: ballagás, szerenád
- Az emberi élet ünnepei: születésnap, keresztelő, névnap, esküvő/lakodalm, temetés/tor
- Időjósító napok, gazdasági ünnepek, jeles napok: Szent Mihály-nap (szept. 29.); Mindenszentek (nov. 1.); Szent Márton-nap (nov. 11.); Katalin-nap (nov. 25.); András-nap (nov. 30.); Borbála-nap (dec. 4.); Luca-nap (dec. 13.); Vízkereszt (jan. 6.); Szent Balázs-nap (febr. 3.); Szent Gergely-nap (márc. 12.); Szent György-nap (ápr. 24.); Szent Iván-nap (jún. 24.) (Dömötör 1986)

3.3. Feladattípusok (Szabó T. 2016: 165–174)

Milyen típusú feladatokkal dolgozunk a fenti témakörökben? Készíthetünk intenzív vagy globális hallásértési gyakorlatokat. Lehet szelektív, figyelemirányító hallásértési gyakorlatot adni: tömörítés-jellegű skimming típusút vagy scanning típusút. Hasznosak az információtranszferre épülő hallásértési feladatok (pl.: térképek, ábrák kitöltése stb.), mivel rögtön ellenőrizhető a megértés szintje, ugyanis a feladatmegoldás azonnali visszacsatolást ad (Anderson–Lynch 1997, Bárdos 2000).

Néhány általam alkalmazott alapfeladat-típus:

1. kérdés – válasz: mikro- és makroértési feladatot is adhatunk / szelektív (egy apró információ kiragadása) vagy globális értés (rákérdezés a szöveg egész összefüggéseire)
 2. szöveg-kiegészítés: szó szerinti / tartalmi
 3. igaz – hamis – nincs információ (3 lehetőséggel nehezebb)
 4. aláhúzni, bekarikázni, kiválasztani a helyes megoldást: / kezdőknél: az elhangzottat
 5. kihúzni a helytelen/hibás szót, megoldást
 6. előre megadott szavak beírása a szövegbe
 7. párosítás: szöveg – kép / szöveg – szöveg / kép – kép
 8. párbeszéd / narratíva sorrendje (számozással, szétvágott szöveg stb.)
 9. táblázat/ adatlap / térkép / ábra kitöltése
 10. párbeszédnél: Ki mondta?
- +1 kezdőknél: Írja le/húzza alá bármelyik szót, amit felismer!

Ezek a feladatok a hallás utáni értés mellett mind az írás-, mind a beszéd-, mind az olvasási készséget fejleszthetik az írásban megadott válaszokkal, ezek visszaolvasásá-

val, majd megvitatásával, körbeszélgetéssel, véleménynyilvánítással, továbbmeséléssel stb. A kreatív írás fejlesztésének további lehetősége is adott, házi feladat formájában.

3.4. A feldolgozás menete

A hallás utáni értés fejlesztésére irányuló tanórai feladatok feldolgozásának három jelentősebb szakaszát különböztethetjük meg: bevezető, törzs- és összefoglaló szakasz (Bárdos 2000: 124).

A bevezető szakasz lényege a figyelemfelkeltés és motiválás (pl. körbeszélgetéssel kulturális különbségek keresése).

A leghosszabb szakaszon, a törzszakaszon belül további három rész különíthető el: 1. A hallásértési feladat közvetlen előkészítése: sémamegadás, alapvető szavak, szókinccs tisztázása stb. 2. Tényleges hallgatási feladat többszöri ismétléssel, melynek során extenzív – intenzív – extenzív hallásértési szakaszok váltják egymást (Bárdos 2000: 124) 3. Visszacsatolás, ellenőrzés.

Az összefoglalás során továbbvezető feladatokat oldunk meg, ahol a hallgatónak adaptálniuk kell az addig tanultakat, és ekkor zajlik a komplex készségfejlesztés is (pl. íráskészség-fejlesztő vagy beszédfejlesztő gyakorlatokon keresztül).

Kiadható otthoni feladatokkal tovább ösztönözhetjük a hallgatókat, fenntarthatjuk a téma iránti érdeklődésüket. Így biztathatjuk őket például internetes kutatásra (pl. újrhallgatás/nézés, háttér-információk vagy fordítás keresése/készítése, a teljes mű megtekintése, ugyanattól az alkotótól más mű megnézése stb.).

4. Ünnepi tananyagok

Milyen anyagokat tanácsos választani a fent megfogalmazott célok megvalósulása érdekében? Mire fontos odafigyelni a hangzó anyagok válogatása során? Mint már említettem, fontos az érthetőség (akusztikailag, szókinccsben stb.), de az autentikusság is. Az ideális állapot az, ha a kiválasztott anyag és a hozzá kapcsolódó feladatok nehézségi foka a csoport nyelvi szintjéhez képest „ $CI=i+1$ ” szint körül mozog, így fejleszt és nem untat, de nem is állít elkészerítően megoldhatatlan feladatot a hallgatók elé, hanem egyúttal sikerélményt és hasznos új ismereteket is szerezhetnek. A hallgatók kíváncsiságának, érdeklődésének felkeltése a motiválás szempontjából fontos, hiszen az új ismeretek átadása mellett kultúrákövetítés is zajlik a tanórán. Ugyanakkor megfelelően elő kell készíteni minden új anyagot, hogy legyen mihez kötni az új információkat, ezért az újdonság mellett legyen ismert, a korábban tanultakhoz visszacsatolható tartalom is.

4. 1. Pedagógizált segédanyagok

Az ünnepekről minden tankönyvben, tankönyvcsaládban szó esik valamilyen formában. Gyakori, hogy az olvasmányok anyaga lesz hangzóanyaggá, amelyhez mi magunk készíthetünk feladatot (pl. *Halló, itt Magyarország! I–II.*) vagy készült hozzá egy külön hallás utáni értést ellenőrző feladatsor (pl. *Hungarolingua-sorozat, Lépésenként magyarul, MagyarOK, Magyar mozaik, stb.*). Természetesen minden meglévő hanganyaghoz csinálhatunk saját további feladatokat, lyukas szöveget stb. Általában érdemes a meglévő feladatokat a csoport igényeihez, dinamikájához, előismereteihez igazítva (át) alakítani. A *Fülelőben* szintén van ünnepi téma: *Születésnap* címen, illetve a *Nemcsak dalok* közt is szerepel a *Boldog születésnapot!* Durst Péter: *Lépésenként magyarul. Második lépés* című tankönyvében is szó esik az ünnepekről (90. oldal), de ehhez készült egy olyan audiovizuális tananyag (DVD) is, amelyen külön van egy *Ünnepek* című kisfilm. A film bepillantást enged a magyar nemzeti ünnepek, a karácsony, a húsvét és a magyarországi esküvő/lakodalom témakörébe. Több szinten is bevihető ez az anyag, attól függően, hogy milyen nehézségű feladatot készítünk hozzá. (Szó szerinti mikroértést vagy globálisat, esetleg csak címszavakat akarunk megértetni.) Ugyanezen a DVD-en van egy jó összefoglaló kisfilm a mohácsi busójárásról is.

A tanév során előforduló ünnepekről ad színes áttekintést Gordos Katalin–Varga Virág: *Ünnepeljünk együtt!* című Balassi-füzete, amely származásnyelvi gyerekeknek készült, de kiegészítő anyagként, szókincsfejlesztéshez vagy továbbvezető házi feladatokhoz jól hasznosítható a Beszédértés órákon is. Az e-magyarul honlapján is további hasznos anyagok találhatóak az *Ünnepek* témakör alatt (<https://emagyariskola.hu/tudasbazis/e-magyarul-1-bovitett/unnepek>).

4. 2. Autentikus segédanyagok

Az autentikus anyagok megválasztásakor a legfontosabb kritérium az érthetőség. Az ünnepi témakörökhöz kapcsolódó tartalmak kiválasztása egyfelől könnyű, hiszen az ünnep adja az óra keretét, de pontosan ezért nehéz is, hogy ne legyen unalmas, ne érezzék úgy a hallgatók, hogy már megint „kötelező” az ünnepről beszélni. Az általam készített feladatok nem kezdő magyar mint idegen nyelv tanulók számára íródtak, emiatt arra is érdemes figyelni, hogy lehetőleg valami újat és ne már korábban feldolgozott anyagot vigyünk. Ez persze azt is jelenti, hogy a különleges, érdekes, új, aktuális tartalmakra állandóan „vadászni” kell. Ha megjelenik egy új film, akkor bízhatunk benne, hogy nyert ügyünk van. (Így dolgoztuk fel például a 2017-es Oscar-nyertes *Mindenki* című filmet már a díjátadás hetében a tanórán.) Motiváló egy jó bevezető, figyelemfelkeltő feladat, az új szókincs előzetes megtanítása, hogy ennek hiánya ne gátolja a hallgatókat a feladatmegoldásban (Szili 1993); az előzetesen mozgósított háttérismeretek, sémák, forgatókönyvek, a már megszerzett tudás, az előző órához kapcsolódó szerves folytatás is sokat segítenek.

Az autentikus anyagok közül szeretnék három különböző műfajú, típusú és külön-

féle feldolgozási lehetőséget tartogatót bemutatni. A válogatás során felhasználtam internetes tartalmak, zenei cédék, mősoros dévédék anyagát is. A dalok tanórai felhasználási lehetőségéről csak röviden szólok, továbbá egy hangoskönyv részletének és egy játékfilm-részlet feldolgozásának bemutatása kapott helyet az ismertetendő anyagok közt. Szerettem volna minél több eltérő műfajú és tartalmú anyagot, minél változatosabb feladatokat, különböző nyelvi szinteken előforduló feladatmegoldási sémákat bemutatni.

4.2.1. Ünnepi dalok

Számos dal, népdal vagy népdalfeldolgozás aratott már nagy sikert a hallgatók körében. Ha dalt viszünk be a hallásértést fejlesztő órára, nemcsak színesítjük az órát, hanem a diákok így kipihenhetik az óra nagyobb részét kitöltő, erőteljesebb koncentrációt igénylő feladatok (pl. egy nehezebb híradórészlet vagy dokumentumfilm feldolgozása) utáni fáradtságot, és a dalokhoz kapcsolódó feladatsorok számos más gyakorlati haszonnal is szolgálnak. Többek között a dalok kiváló kultúráközvetítők, akár népdalt (pl. *Tavaszi szél*), akár megzenésített verset (pl. *Kaláka-dalok*, *Misztrál-dalok*, a *Hangzó Helikon-sorozat* darabjai stb.), akár egy-egy történelmi korszak könnyűzenei kultuszdalát (pl. betétdalok az *István a király* című rockoperából) visszük be az órára. De választhatunk dalt grammatikai gyakorlatok kiegészítéseként, akár bevezetésnek, akár összefoglalásként (pl. a múlt idő tanításához Halász Judit *Tatoktatok* című dalát, a felszólító módhoz a *Republic Szállj el, kismadár!* című számát stb.), és természetesen az ünnepi alkalmak is elképzelhetetlenek dalok nélkül. Érzéseket, hangulatokat közvetítenek, s nem utolsósorban a szókincset és a hallás utáni értést is fejlesztik. A karácsonyi énekek, a farsangi tréfás népdalok, a 48-as toborzók, a ballagáskor énekelt énekek, a nyári vakációról szóló slágerek mind-mind tananyag lehet. Vannak olyan alkalmak, amelyekről egy dallal sokkal több mondható el, mint bármi mással. Ilyen például Cseh Tamás *Corvin köziek* című balladája, ennek szimbólumrendszere, üzenete. A dal feldolgozása B2 szinttől ajánlott. (Terjedelmi okok miatt, részletes dalfeldolgozást itt nem áll módomban közölni.)

4.2.2. Szimbolikus karácsony

A karácsonyi ünnepkör bemutatása hálás téma, szép bensőséges volta miatt. Ugyanakkor fontos beszélni azokról a lényeges kulturális különbségekről is, amelyek az ünnephez kapcsolódnak (pl. Magyarországon dec. 24-én este van az ajándékozás; az ajándékokat a kis Jézus és az angyalok teszik a fa alá stb.) Érdemes hangsúlyozni, hogy Magyarországon nem vidámkodó, hangoskodó a karácsony, hanem meghitt, családi ünnep. A tréfás bolondozás a szilveszteré és a farsangé. A decemberi ünnepek a Mikulással veszik kezdetüket, de vihetünk ismeretterjesztő néprajzi filmet a Luca-napról is. „A” szinten a *Halló, itt Magyarország! II. 7. leckéjének Kellemes ünnepeket!* című olvasmányához szoktam feladatokat vinni (igaz-hamis; lyukas szöveg; kérdés-válasz;

rontott szavak javítása stb.), és karácsonyi dalokkal zárjuk le az órát, melyekhez szintén tartoznak könnyebb hallás utáni értést ellenőrző feladatok. Ezen a szinten a (*Halló, itt Magyarország II. /7* hanganyagában is elhangzó) *Mennyből az angyalt* és mellette a *Kiskarácsonyt* hallgatjuk meg. Az egyik legnagyobb kihívást jelentő feladat mindig az, amikor ugyanazt az autentikus anyagot szeretnénk több szintre is bevinni azért, mert olyan érdekes, hogy szívesen megmutatnánk már kezdő szinten is, vagy azért, mert – valamilyen oknál fogva – különböző szinten lévő hallgatóknak kell közös órát tartanunk. Kérdés tehát, hogyan lehet nyelvi szintek szerint alakítani ugyanannak az anyagnak a feldolgozását. A *Mennyből az angyal* tanításához „A” szinten jelentősebb szókincsfejlesztés is szükséges, illetve lábjegyzetben jelezni kell a régies alakok feloldását (pl. *sietve menvén; mellette vagyon* stb.), de komolyabb nyelvtörténeti magyarázatba ezen a szinten csak bölcsész csoportban érdemes bocsátkozni. B szinttől a klasszikusnak számító karácsonyi dalok mellé, melyekhez egyre nehezebb beszédértési feladatokat készítek, (megzenésített) karácsonyi versek is bekerülnek: Ady Endre *Kis karácsonyi éneke*, *Karácsony* című háromrészes hosszúverse vagy Babits *Karácsonyi ének* című költeménye, a Kormorán együttes előadásában vagy neves színészeink szavalatai közül válogatva. De Weöres Sándor *Köszöntelek, karácsony* című verse az „A” szintre is bevihető, rövidege és viszonylag könnyű szókincsé miatt.

B2 szinttől készítettem feladatokat Janikovszky Éva *Szimbolikus karácsony* című írásához, ami a *Felnőtteknek írtam* című könyvében jelent meg, az ebből készült hangoskönyv anyagát Schütz Ila olvassa fel. A feldolgozás menete a következő:

A) Bevezető szakasz

A ráhangoláshoz a *Hungarolingua 3.* vitaindító párbeszéde jó felvezetés lehet: *Szereted a karácsonyt?* címmel található meg a beszélgetés a 8. lecke közepén (80. oldal), melyhez egy rövid feladat is tartozik a *Nyelvtani munkafüzetben* (125. oldal). Ehhez érdemes szintspecifikusan további hallásértési feladatokat készíteni, illetve érvek, ellenérvek gyűjtésével vitára ösztönözni a hallgatókat. A feladat szókincsfejlesztésre is alkalmas.

B) Törzsszakasz

Közvetlen ráhangolás a főfeladatra a cím megadásával történhet: Mit gondolnak, mit jelent az, hogy „szimbolikus karácsony”? A cím gyakran előforduló félreértelmezése (pl. a karácsonyi szimbólumokat kezdik felsorolni a hallgatók) jó alkalom az ünnep szimbólumainak bemutatására, és a hanganyag szókincsének becsempészésére. Ehhez a feladathoz egy összefoglaló szöveget is készítettem, az első hallgatás előtt ez végignézzük, megbeszéljük az ismeretlen szavakat.

Az első meghallgatás előtt olyan kérdéseket teszek fel, ami a globális értést, a szöveg egész összefüggéseinek megértését ellenőrzi. Pl. *Mit jelenthet a „szimbolikus karácsony” kifejezés? Mit jelent ebben a történetben?*

A másodszori hallgatás előtt további kérdéseket, mondat-kiegészítési feladatot kapnak a hallgatók. Ezt majd a második hallgatás alatt és után kell megoldaniuk. A harmadik meghallgatáskor néhány szereplő szavait kell idézni. Pl. *Mit mondanak a nagyszülők a gyerekeknek, mit jelent a szimbolikus (karácsony)? a. Mit mond a nagypapa? b. Mit mond a nagymama?* A szövegből kiragadott mondatok lyukas szövegként való kiegészítése a mikroértési készségeket fejleszti.

Levezetésként kérjük meg a hallgatókat, hogy foglalják össze azt, hogy sikerült végül a szimbolikus karácsony; mondják el, kinek az álláspontja, hozzáállása tetszett a legjobban a történetben, és végül indokolják meg, hogy jó ötletnek tartják-e a szimbolikus ajándékozást!

C) Összefoglalás

Továbbvezető feladatként a hallgatók párban beszéljék meg, hogy minek örülnének az idei karácsonyon és miért, majd mutassák be a párjuk karácsonyi kívánságát. Írásfejlesztés céljából lehet ugyanez órai vagy írásbeli házi feladat. Ekkor előre meg kell mondani a diákoknak, hogy a kívánságokat (kijavítás után) fel fogjuk olvasni, és a többieknek kell kitalálni, ki írta a kívánságot. Ajánljuk a hallgatóknak Janikovszky Éva további írásait otthoni olvasásra, hallgatásra! Érdeemes bevinni és megmutatni egy Réber László rajzaival illusztrált kiadványt is. Akár a rajzokkal kapcsolatos képleírási feladatot is készíthetünk.

Az óra végén, a korábban már ismertetett módon, kerül sor a témához kapcsolódóan, karácsonyi dalok vagy versek meghallgatására, feladatlapos feldolgozására.

4.2.3. A hídember

Bereményi Géza 2002-es filmjét március 15-höz kapcsolódva, B2 szinttől szoktam tanítani. *A hídembert* követő óra szól igazán március 15-ről a Nemzeti dallal, a 12 ponttal és a forradalom helyszíneit bemutató dokumentumfilm-részlettel, de 1848 megértéséhez kell a magyar reformkor ismerete és „a magyar nyelv ügyének” feldolgozása.

A) Bevezető szakasz

Kiváló ráhangolás, ha megkérdezzük a hallgatókat, tudják-e kinek a portréja látható az ötezer forintos bankjegyen, és mit tudnak róla. Kérdezzünk rá Széchenyi „műveire”! Érdeklődünk, hogy tudják-e, Budapesten mely épületek, intézmények köthetők Széchenyi nevéhez! Ha az Országos Széchenyi Könyvtár neve is előkerül, akkor a „tévedés” apropóján beszélhetünk Széchenyi Ferencről, a Nemzeti Múzeumról és a *Széchenyi/Széchényi* eltérő névhasználatról is. A Lánchidat, Széchenyi István kapcsán, mindig tudja valaki, esetleg az Akadémiát is, és ekkor már egészen könnyű dolgunk van. Érdekes azt is megkérdezni, hogy tudják-e mióta hivatalos nyelv a magyar (1844), és azt megelőzően mi volt az ország hivatalos nyelve. (Általában a német nyelvet mondják a hallgatók.)

B) Törzsszakasz

A hídember nyelvvezete nem könnyű, de a képi stimulus nagyon sokat segít a szituációk megértéséhez (Dávid 2011: 388), és ennél a feladatnál nem a szó szerinti megértés, megértetés a cél. A filmcímmel kapcsolatban hívjuk fel a figyelmet a benne rejlő szójátekra: „Kit nevezünk „hídembernek”? Milyen szójáteket rejt a film címe?”

A játékfilmből két részletet nézünk meg: Wesselényi és Széchenyi első találkozását (26:00–28:00) és az 1825-ös pozsonyi országgyűléshez kapcsolódó két jelenetet (28:00–34:50). Wesselényi bemutatását egy egyszerű közhellyel kezdetjük: meg kell kérdezni a hallgatókat, hogy tudják-e merre található a Wesselényi utca. Ezt mindegyi-

kük tudni fogja, aki már legalább egy hete Budapesten tartózkodik, hiszen népszerű szórakozóhelyek vannak erre. Azt azonban, hogy ki volt Wesselényi, általában nem tudják megválaszolni. Az „árvízi hajós” Ferenciek terén található emléktáblájára is érdemes ráirányítani a hallgatók figyelmét, meg szokták keresni jártukban-keltükben.

A báró és a gróf találkozásának kulcsmondata a magyar nyelvről szól, ezt szó szerinti, mikroértési feladatban vizsgáljuk, a jelenet többi részének megértését feleletválasztós vagy párkereső (összekötős) feladattal ellenőrizhetjük.

A pozsonyi részlet két nagyobb egységre, jelenetre tagolódik. Az egyik Metternich kancellár beszélgetése Széchenyivel, melynek során felkészíti a gróftot arra, hogy hogyan viselkedjen az országgyűlésen. Ez a rész azért hasznos a diákoknak is, mert fontos történelmi háttér-információkat tartalmaz (pl. „a császár tizenhárom éve nem hívta össze az országgyűlést”). Mivel ebben a részben Metternich arról is beszélni fog, hogy milyenek is a magyarok, ráhangolásképpen, még a filmrészlet megnézése előtt, meg lehet kérdezni a hallgatóktól, hogy ők mit gondolnak rólunk. (Akár egy darab papírra is felírhatják ezt, és aztán felolvassuk az anonim cetliket. Tanulságos játék.) Lackfi János *Milyenek a magyarok?* című könyvének, a szerző saját előadásában kiadott hangoskönyv-változatával is színesíthetjük ezt a bevezetőt, de féltő, hogy így túl hosszúvá nyúlik, ezért ezt a feladatot inkább máskorra tartalékoljuk.

A pozsonyi jelenet másik része az ülésteremben játszódik. Hasonlíttassuk össze a Metternich által Széchenyinek meghagyott, elvárt viselkedést Széchenyi tényleges fellépésével! Mikroértési feladat tartozik Széchenyi lassú, tagolt, jól érthető felszólalásához, a jelenet többi részének csak globális megértése az elvárható cél.

Mindkét filmrészlet egy globális értést ellenőrző igaz-hamis (miért hamis?) feladattal indul, majd ezt követi a mikroértést ellenőrző kérdéssor, szövegkiegészítés. A kérdéssor közös átnézése egyben szókinccsfellesztés is, ide tudjuk becsempészni a nehéz, ismeretlen kifejezéseket, akár lábjegyzetben, akár színonimasorral megadva.

A feladat lezárásaként kérdezzük meg a hallgatókat, hogy véleményük szerint milyen következményei lesznek Széchenyi kijelentésének, majd nézzük meg a pozsonyi rész zárójelenetét, melyből kiderül a válasz.

C) Összefoglalás

Továbbvezető feladat lehet a teljes film otthoni megtekintése, alaposabban utána nézni Széchenyi életének, későbbi feleségének, aki szintén feltűnik a jelenetben stb. Írásfejlesztő feladatot is adhatunk (pl. *Őn is jelen volt a pozsonyi országgyűlésen, számoljon be egy levélben Széchenyi felajánlásáról a barátjának!*)

5. Összefoglalás

Mint fentebb láthattuk, „nyelvi képességeink fejlesztésében, nyelvtudásunk kialakításában a megértésre való törekvés (azaz a hallás utáni értés fejlesztése) központi szerepet játszik: a nyelv elsajátításának mintegy mozgatórugója, motorja, legfőbb meghajtó ereje. Állandó jelenléte a hatékony kommunikáció előfeltétele, szerves része” (Bárdos 2000: 108). A gondosan kiválasztott, érdekes, kreatív anyagok, fejlesztő

és egyúttal ismeretbővítő feladatok pedig a készségfejlesztés mellett fontos kulturális tartalmakat közvetítenek, hagyományokat, szokásokat, ünnepeket hoznak közelebb a hallgatókhoz. „A látszólag egyszerű feladat, a szövegek kiválasztása, megszerkesztése, a hanganyag elkészítése, a gyakorlatok kigondolása komoly elméleti felkészültséget követel, s nem egy buktatót rejt magában” (Szili 1993: 94). Köszönöm, kedves Tanárnő, hogy útmutatásaival átsegített ezeken a módszertani buktatókon, magas szintű tudományos felkészültségével mindig segítségemre volt! Isten éltesse, kedves Tanárnő!

Hivatkozott nyelvkönyvek, tananyagok

- Durts Péter. 2004. *Lépésenként magyarul: Magyar nyelv külföldieknek*. Első lépés – magyar nyelvkönyv kezdőknek. SZTE Hungarológia Központ, Szeged.
- Durts Péter. 2004. *Lépésenként magyarul: Magyar nyelv külföldieknek*. Első lépés – magyar nyelv kezdőknek. Vizuális és audio tananyagok. SZTE Hungarológia Központ, Szeged.
- Durts Péter. 2006. *Lépésenként magyarul: Magyar nyelv külföldieknek*. Második lépés – magyar nyelvkönyv középfeladókknak. SZTE Hungarológia Központ, Szeged.
- Durts Péter. 2006. *Lépésenként magyarul: Magyar nyelv külföldieknek*. Második lépés – magyar nyelv középfeladókknak. Vizuális és audio tananyagok. SZTE Hungarológia Központ, Szeged.
- e-magyarul: <https://emagyariskola.hu/tudasbazis/e-magyarul-1-bovitett/unnepek> (Utolsó megtekintés: 2017. 05. 10.)
- Erdős József – Prileszky Csilla. [1992. 1995. 2001.] 2002. *Halló, itt Magyarország! I–II.: magyar nyelvkönyv külföldieknek*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gordos Katalin – Varga Virág. 2012. *Ünnepeljünk együtt!* Balassi-füzetek 2. Balassi Intézet, Budapest.
- Hegedűs Rita – Oszkó Beatrix. 2005. *Magyar mozaik 4*. Akadémiai kiadó, Budapest.
- Hlavacska Edit – Hoffmann István – Laczkó Tibor – Maticsák Sándor. 1999. *Hungarolingua 3. Magyar nyelvkönyv haladóknak*. Debreceni Nyári Egyetem, Debrecen.
- Hlavacska Edit – Hoffmann István – Laczkó Tibor – Maticsák Sándor. 1999. *Hungarolingua 3. Nyelvtani munkafüzet*. Debreceni Nyári Egyetem, Debrecen.
- Laczkó Zsuzsa – Kindert Judit. 1998. *Fülelő*. Gyakorlatok hallott szövegek megértésére. Debreceni Nyári Egyetem, Debrecen.
- Laczkó Zsuzsa. 1996. *Nemcsak dalok*. Debreceni Nyári Egyetem, Debrecen.
- Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2013. *MagyarOK: Magyar nyelvkönyv: A1+*. PTE ÁOK, Pécs.
- Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2014. *MagyarOK: Magyar nyelvkönyv: A2+*. PTE ÁOK, Pécs.
- Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2016. *MagyarOK: Magyar nyelvkönyv: B1+*. PTE ÁOK, Pécs.

Irodalom

- Anderson, Anne– Lynch, Tony 1988. *Listening*. Oxford University Press, Oxford.
- Bárdos Jenő 2000. *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Dávid Mária 2011. A filmek szerepe a kultúrák közötti párbeszéd tanításában. In: Boda István Károly – Mónos Katalin (szerk.): *Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció*. MANYE–Debreceni Egyetem, Debrecen, 388–395.
- Dömötör Tekla 1982. Ünnepek. In: Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon V*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 440–441.
- Dömötör Tekla 1986. *Régi és mai magyar népszokások*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Durst Péter 2006. A videó szerepe a MID oktatásában. *THL2 2/ 1–2*: 121–127.
- Gereben Ferenc 1999. *Identitás, kultúra, kisebbség*. Osiris – MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest.
- Kramsch, Claire 1998. *Language and Culture*. Oxford University Press, Oxford.
- Pataki Ferenc 1997. Nemzetkarakterológia? *Magyar Tudomány 2*: 169–179.
- Szabó T. Annamária Ulla 2016. Kompetenciafejlesztés és kultúrákövetítés. In: Reményi Andrea Ágnes – Sárdi Csilla – Tóth Zsuzsa (szerk.) *Távlatok a mai magyar alkalmazott nyelvészetben*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 165–174.
- Szili Katalin 1993. A beszédmegértésről avagy egy hangos anyag szükséges voltáról. *Hungarológia 1*: 91–103.
- Szili Katalin 2006a. A magyar mint idegen nyelv tanítása az ezredfordulón. In: Hegedűs Rita – Nádor Orsolya (szerk.): *Magyar nyelvmester. A magyar mint idegen nyelv – Hungarológiai alapismeretek*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 145–160.
- Szili Katalin 2006b. Nyelvbe rejtett üzenetek. A nyelv és a kultúra viszonyáról általában és a magyar nyelv kapcsán. *Magyar Nyelv 102*: 33–43.
- Szőnyi György Endre 2006. In: Hegedűs Rita – Nádor Orsolya (szerk.): *Magyar nyelvmester. A magyar mint idegen nyelv – Hungarológiai alapismeretek*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 176–190.